

Solank verlange die sweep swaai.

Danie Marais. Kaapstad: Tafelberg, 2014. 106 pp. ISBN: 978-0-06842-6.

DOI: <http://dx.doi.org/10.17159/tvl.v53i2.33>

Die voorstelling van 'n alleenstaande boom in swart teen 'n somber agtergrond op die voorblad van Danie Marais se derde bundel is moontlik 'n visuele eggo van die "verlange" waarna die titel verwys. Hierdie sobere styl staan in kontras met die meer dramatiese voorblaaie van sy eerste twee bundels (*In die buitenste ruimte* [2006] en *Al is die maan 'n misverstand* [2009]), sodat die leser dadelik wonder of die nuwe bundel dalk 'n wending in Marais se digkuns sinjaleer. Dat dit nie die geval nie, blyk egter reeds uit die openingsgedig ("Tjorts!", 11) asook die tweede gedig ("Reisiger 13", 12–3). Hier word die spreker herken as dieselfde gekwelde figuur as in die vroeëre bundels, met dieselfde voorliefde vir verwysings na die populêre kultuur. Terselfdertyd word die vorige neiging na die sentimentele en die breedspakige nou 'n eienskap wat dreig om die leeservaring te bederf.

"Tjorts!" dra swaar aan emosie en verwysings (waaronder na Wittgenstein, Johannes van Melle en Flaubert), maar dit is aan die hand van 'n verwysing na Totius dat die digter op heel dramatiese wyse sy eie gesitueerdheid verklaar:

Want o, hierdie bedroë wêreld met sy
kleinlike oorloë
liefdesverklarings Klopsekore en
skelm pastore
Ís my vervalle woning
hierdie stukkende lewe [...]

In "Reisiger 13" word die beeld van NASA se Voyager I-ruimtesending ingespan om die digter se poëtiese missie in hierdie bundel (ook met 'n verwysing na sy debuut) te verduidelik:

Daarom lanseer ek vannag die Rei-
siger 13
[...]
'n Black Magic-boksie met 'n kiekie
van vrou, kroos en kat, 'n paar knipsels
en 'n mix-CD met die spookmusiek
van gebalsemde woorde [...]
[...] 'n ridderlike tog
na die almagtige leser
wat durende sin van seepbelle
in die buitenste ruimte
kan maak.

Die bundel blyk inderdaad 'n soort kapsule te wees waarin merendeels relase oor die lotgevalle en belangstellings van die spreker aan die leser versend word. Die oriëntasie van die eerste twee bundels waarin die self en die eie ervaringe die vernaamste boustof is, word hiermee voortgesit, sodat die leser nou te make het met die vertellinge van 'n vroeg middeljarige man wie se tweede huwelik misluk het en wat nou sy verantwoordelikhede as enkelouer ernstig opneem. Uiteindelik vind hy weer liefde en hy ontdek dat sy verlange "na New York in die 70's of 'n ander elders" nie meer "die sweep swaai" nie. Die vervulling wat hy in die huidige oomblik vind, ontnem die liefde van sy vernietigende kwaliteit (die liefde is nie meer "die laksman" nie—"As jy wil", 104–5).

Tydens die taksering van hierdie bundel is die antwoord op die volgende

vraag waarskynlik deurslaggewend: Kan die leser “durende sin” uit die bundelgegewe maak, of word die leser dalk opgesaal met ’n taak wat primêr die digter s’n is? Overgesetsynde: slaag die digter deur die hele bundel daarin om die persoonlike ervaring te verwerk tot iets wat ook vir die leser sinvol is? Of word onverwerkte ervarings, los indrukke en uiteenlopende verwysings te dikwels as “gedigte” aangebied? Tydens die beantwoording van hierdie vrae sal dit net regverdig wees om rekening te hou met die feit dat Marais sy poësie by herhaling as sogenaamde “on-gedigte” aanbied (’n aspek van die bundel waarvoor Tom Gouws redelik uitvoerig in ’n resensie geskryf het).

“Here be no dragons” (77–9) is een voorbeeld van die soort gedig wat Marais se digkuns vertroebel. Die leser mis byvoorbeeld die vindingryke beelding en segging wat sy vroeëre werk gekenmerk het, en die gedig verskil eintlik net deur die indeling in reëls en strofes van ’n vertelling in prosavorm. Die vele subtemas (die spreker se kinderjare en sy ontleding daarvan, sy huidige situasie en verblyf, sy dogtertjie se nagmerries asook die ongebalanseerde sosiale realiteit) wat aan die hand van oorvloedige beelde uit die populêre kultuur maar óók die Germaanse mitologie aangebied word, lei daartoe dat die leser op net te veel dwaalspore geplaas word en uiteindelik sukkel om “sin” daarvan te maak. Tog is daar momente wanneer ’n helder selfironiserende blik die selfvertroetelende inslag help balanseer, soos waar die spreker homself voorstel in “’n superpappa-pak / wat te

styf oor my maag span”.

In weerwil van die feit dat Marais bekend is vir sy “praatpoësie” (en alledaagse narratiewe dus heeltemal te verwagte is), ervaar die leser soms dat sommige gedigte inhoudelik bra yl is. “Strandlopers by Hermanus” (37) laat die leser met ’n gevoel van onbehae, omdat die gedig skynbaar sonder ’n werklike boodskap is en eerder bloot los gedagtes saamvoeg. Die leser het weer eens moeite om sin van die gegewe te maak—waarom “glimlag” die spreker byvoorbeeld “benard”? Wanneer die digter in “As my vrou” (38) na “sy ondeurdigte verse” verwys, kan ’n mens nie help om te wonder of hier nie dalk—naas die tipering van sy gedigte as “ondigterlik”—ook ’n onbewus-skerpsinnige stukkie selfkritiek gelewer word nie.

Soms oorheers ’n selfgesentreerde, selfbejammerende aanslag, soos in “Tequila!” (54, met die slot juis oor die aard van “ek”) die geval is. Hier is die indruk dat die spreker bloot maar oor die eie lot aan ’t seur is, die doelbewuste (?) gebruik van kras woorde, moontlik ter wille van ’n ironiese effek, ten spyt.

Tog is daar twee grepe wat die bundel as geheel van sentimentaliteit en selfbeheptheid red. Eerstens word die fokus soms na ’n (verbeelde) eksterne waarnemer verskuif, en die spreker vra hom af hoe hy deur dié se oë sou lyk, soos in “Pa en dogter in Mugg & Bean” (60–62) die geval is:

Wanneer ek met my 4-jarige dogtertjie
en my gedeelde toesig Saterdagoggend
sit
in die Mugg & Bean is ek nie

'n wrak nie. Inteendeel, ek geniet altyd
haar onvoorspelbare geselskap.
Maar ek wonder hoe ek my—
die 50%-pa—
van 'n ander tafel sou sien.

Tweedens is daar die herhalende tema van bevoorregting en gevolglike skuld, wat byvoorbeeld in "Here be dragons" redelik kunsmatig bygesleep is, maar elders meer geïntegreerd en oortuigend hanteer word. Deur oor hierdie gegewe te besin, ontsnap die digter uit die begrensde van die self en verkry die gedigte betekenisvolle resonansies in die groter Suid-Afrikaanse ruimte. Die erkenning van die eie relatief gekussingde middelklaslewe val juis dikwels saam met 'n poging om die self meer objektief te beskou. Dit is die geval in "Nawelstaar op 41" (58) waar die vermaaklike blik op die eie "waarlik gemiddelde / middelklasmiddel" die spreker daaraan herinner dat "[...] dit relatief gemaklik gaan / met naeltjie se baas". (Terselfdertyd wonder 'n mens of die laaste strofe van hierdie gedig werklik nodig is, en of die sosiale dimensie nie beter uit die verf sou kom indien hierdie aangehaalde reëls ook die slot was nie?)

Die ondersoek van wit skuld, maar sonder om ooit aanmatigend te wees, is myns insiens eintlik die belangrikste wins van die bundel. Die konkrete beelding in "Wit mens se sad" (70–1), in antwoord op Ronelda Kamfer se gedig "Oorvertel I", sorg vir 'n ontstellende blik op die hede vanuit die verlede:

Op daardie swembadrand van Afrika
in die 80's se nasionale Noodtoestand
in 'n land

waar die meeste skole nie swembaddens
het nie
en die townships vol brandende
mense en Casspys vol wit soldate
skytbang
in daardie stil kleedkamer met iemand
wat net elke nou en dan beskuldigend
of dalk net doodmoeg
kug of sug
het ek onwetend my toekoms gevoel

Die skoolseun op die swembadrand wat moet toekyk hoe sy klasmaats deur sy toedoen gestraf word, word die metafoor vir wit bevoorregting wat ten koste van ander plaasgevind het. Hierdie beeld word weer in "In Oldenburg se winterbiblioteek" (73) opgeroep, en direk geskakel aan die ontredde toestand van die wit man in Afrika wat hom steeds aan 'n Westerse tradisie verbonde voel:

Want is daar iets meer tragikomiekliks
meer onskadeliks
as 'n melancholieke wit man op die
voorstedelike swembadrand van Afrika
verlief
op die outydse skrif aan die muur
die Weste se groot wit verby
Shakespeare se epies dooie boekery?

Op hierdie manier slaag die digter daarin om die kwessie van witwees veelkantig te belig: die wit man is nie eensydig skurk of ridder nie, maar bevind hom te midde van groter historiese magte wat hom soms ook weerloos laat.

Ook "Stellenbosch Revisited" (55–6) slaag daarin om verby die self en sy persoonlike verhoudings te beweeg, en ondersoek die kompleksiteit van hierdie

Bolandse dorp en sy kultuur. Hier kom die kwessie van bevoorregting en skuld (maar ook onskuld) ter sprake:

Jy was eintlik onskuldig,
intellektueel misbruik soos die meeste
simbole
'n magtige lugspieëling, erfsonde
van 'n hulpelose rykmanskind.

In "Lizzie is 16" (36) word, soos in ook ander gedigte in die bundel, besin oor die rol van die digkuns. Hierdie gedig (oor 'n swanger sestienjarige) spreek hom uit oor die wesenlik oneerlike en bloedlose aard van die tradisionele digkuns ("welwillende wit spookmusiek") wat tekortsiet om ware menslikheid te verwoord. Tegnies wys Marais hier waartoe hy in staat is: die deurdagte en geslypte vorm en inhoud lei tot 'n vers wat nugter, maar ook uitdagend is—beslis geen on-gedig nie.

Die praatverse is ongelukkig dikwels langdradig en as leser betrap jy jou dat jy stukkies begin oorslaan. 'n Raakvat-frase soos "goddank / vir die ligte hel van middelklas" in "God praat met Bloedneus praat met God" (50–3) loop dus die gevaar om verlore te raak binne die groter en ietwat onsamehangende geheel. "Metafisika vir beginners" (44–6) is ook te uitgesponne en die swak slot bederf die argumentatiewe opbou. Die lang "In 'n ander land buite Pretoria" (41–3) boei wel end-uit deur die ironies-afstandelike ingesteldheid waarmee die spreker homself na 'n matriekreünie betrag:

Dis hier waar die kastige hoofkarakter
begryp
sy diepste oortuigings, sy oorlog is niks
behalwe 'n vorm van koppigheid nie;
the road less travelled niks

meer as 'n ompad of 'n pap wiel nie;
'n geval van agteros wat dié kraal
net betyds haal om die nag
tussen ander verdwaasde diere in te
staar.

Uiteindelik slaag die bundel, maar die digter sal wys wees om die gevaartekens vir sy digkuns onder oë te sien. 'n Talent soos Marais s'n verdien verse wat op standhoudende wyse met die nodige sorg deurdink en deurdig is.

Geraadpleegde bron

Gouws, Tom. "Resensie: *Solank verlange die sweep swaai*." *Versindaba*. 22 Julie 2014. 1 Jun 2016.
<<http://versindaba.co.za/2014/07/22/resensie-solank-verlange-die-sweep-swaai-danie-marais/>>.

Amanda Lourens
alourens@sun.ac.za
Universiteit Stellenbosch
Stellenbosch